TEXNOLOGIYA SABAQLARÍNDA OQÍWShÍLARDÍ KÁSIPKE BAǴDARLAW METODIKASÍN JETILISTIRIW

Djumagulov Zinatdin Uzakbergenovich – *pedagogika ilimleri boyınsha filosifiya doktorı, docent*
zinat@inbox.uz
Jumabaeva Kamshat Polat qızı – *magistrant*
Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq institutı

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ПРОФОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГИИ

Джумагулов Зинатдин Узакбергенович – *доктор философии по педагогическим наукам, доцент*
Жумабаева Камшат Полатовна – *магистрант*
Нукусский государственный педагогический институт имени Ажинияза

IMPROVING METHODOLOGY OF THE CAREER GUIDANCE FOR STUDENTS IN TECHNOLOGY LESSONS

Djumagulov Zinatdin Uzakbergenovich – *Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor*
Jumabaeva Kamshat Polatovna – *master's student*
Nukus State Pedagogical Institute named after Ajiniyaz

Tayanch so‘zlar: kasbga yo‘naltirish, kasbiy kompetensiya, innovatsion texnologiyalar, loyiha faoliyati, ta’lim modernizatsiyasi.

Rezyume. Maqolada texnologiya darslarida kasbga yo‘naltirish tizimini takomillashtirishning ilmiy-metodik asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda kasbga yo‘naltirishning pedagogik va psixologik jihatlari, texnologiya fanining o‘quvchilar kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishdagi o‘rni hamda zamonaviy ta’lim sharoitida qo‘llaniladigan innovatsion yondashuvlar yoritilgan. Shuningdek, texnologiya darslarida loyiha faoliyati, raqamli texnologiyalar va amaliy mashg‘ulotlardan foydalanishning o‘quvchilarning kasbiy qiziqishlari va ongli kasb tanlashiga ta’siri tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari texnologiya ta’limi jarayonida kasbga yo‘naltirish tizimini takomillashtirish o‘quvchilarning kasbiy o‘zini o‘zi belgilashi va mehnat bozoriga mos kompetensiyalarni egallashiga xizmat qilishini ko‘rsatdi.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональная компетенция, инновационные технологии, проектная деятельность, модернизация образования.

Резюме. В статье проанализированы научно-методические основы совершенствования системы профессиональной ориентации на уроках технологии. В исследовании рассмотрены педагогические и психологические аспекты профориентации, роль предмета «Технология» в формировании профессиональных компетенций учащихся, а также инновационные подходы, применяемые в современных условиях образования. Кроме того, проанализировано влияние проектной деятельности, цифровых технологий и практических занятий на формирование профессиональных интересов учащихся и осознанный выбор профессии. Результаты исследования показали, что совершенствование системы профессиональной ориентации в процессе технологического образования способствует профессиональному самоопределению учащихся и формированию компетенций, соответствующих требованиям рынка труда.

Key words: career guidance, professional competence, innovative technologies, project-based learning, educational modernization.

Summary. This article analyzes the scientific and methodological foundations for improving the career guidance system in technology lessons. The study examines the pedagogical and psychological aspects of career guidance, the role of technology education in developing students’ professional competencies, and innovative approaches used in modern educational environments. Furthermore, the impact of project-based learning, digital technologies, and practical activities on students’ professional interests and conscious career choice is discussed. The research findings indicate that improving the career guidance system within technology education contributes to students’ professional self-determination and the development of competencies that meet labor market demands.

Kirisiw. Búgingi kúnde dúnya kóleminde júz berip atırǵan globallasıw processleri, sanlı ekonomikanıń rawajlanıwı, innovaciyalıq texnologiyalardıń óndiris hám xizmet kórsetiw tarawlarına keńnen engiziliwi miynet bazarına bolǵan talaplardıń túpten ózgeriwine sebep bolmaqta. Nátiyjede zamanagóy jámiyette tek ǵana belgili bir kásip iyesi bolıw emes, al jańa bilim hám kónlikpelerdi turaqlı iyelep barıw, kásiplik beyimlesiw hám dóretiwshilik pikirlew kompetenciyalarına iye bolıw úlken áhmiyetke iye bolmaqta. Sol sebepli jaslardı sanalı túrde kásip tańlawǵa tayarlaw, olardıń qızıǵıwshılıqların hám qábiletlerin anıqlaw jáne miynet bazarında básekige shıdamlı kadr sıpatında qáliplestiriw bilimlendiriw sistemasınıń tiykarǵı wazıypalarınan biri bolıp esaplanadı [5].

Ózbekstan Respublikasında da jaslardı kásipke baǵdarlaw hám zamanagóy kásiplik kompetenciyalardı qáliplestiriw máselesine mámleketlik siyasat dárejesinde ayrıqsha itibar qaratılmaqta [1-3].

Kásipke baǵdarlaw mashqalası uzaq jillardan berli pedagogika hám psixologiya pánleriniń áhmiyetli izertlew baǵdarlarınan biri esaplanadı. Rus ilimpazı E.A.Klimovtıń atap ótiwinshe, kásip tańlaw insannıń ómirlik ózin-ózi belgilew procesindegi eń áhmiyetli basqıshlardan biri bolıp, ol shaxstıń qızıǵıwshılıqları, qábileti hám jámiyet talapları arasındaǵı úylesimlilikke tiykarlanıwı kerek. Ilimpazdıń pikirinshe, kásiplik ózin-ózi ańlaw procesi mektep dáwirinde-aq qáliplesiwi kerek [6]. Sonday-aq, belgili pedagog ilimpaz S.Ya.Batıshev kásipke baǵdarlawdı jaslardı miynetke tayarlawdıń áhmiyetli quram bólegi sıpatında bahalap, onıń nátiyjeliligi oqıwshılardıń ámeliy jumısqa tartılıw dárejesine baylanıslı ekenin atap ótken. Onıń pikirinshe, oqıwshılardıń kásiplik qızıǵıwshılıqları

tikkeley miynet iskerligi procesinde qáliplesedi hám rawajlanadı [7]. N.A.Muslimov hám basqalardıń pikirinshe, kásiplik bilimlendiriwdiń nátiyjeliligi oqıwshılardıń individual ózgeshelikleri, qızıǵıwshılıqları hám miynetke bolǵan motivaciyasın esapqa alıw menen belgilenedi. Ilimpaz kásipke baǵdarlaw procesinde teoriyalıq bilimler menen ámeliy jumıstıń úzliksiz baylanıslılıǵın támiyinlew zárúrligin ayrıqsha atap ótedi [4:56-58].

Texnologiya páni ulıwma orta bilim beriw sistemasında oqıwshılardı miynetke tayarlaw, texnikalıq pikirlewdi rawajlandırıw, dóretiwshilik hám ámeliy kónlikpelerin qáliplestiriw hám de kásiplik qızıǵıwshılıqların anıqlawǵa xizmet etetuǵın áhmiyetli pánlerden biri esaplanadı. Bul pán óziniń ámeliy baǵdarlanǵanlıǵı menen basqa pánlerden ajıralıp turadı. Sebebi, texnologiya sabaqları dawamında oqıwshılar hár túrli materiallarǵa islew beriw, joybarlaw, modellestiriw, konstruktorlıq, isbilermenlik hám óndiris elementleri menen tanısadı. Nátiyjede olar óz qábileti hám qızıǵıwshılıqların ámeliy iskerlik procesinde kórsetiw imkaniyatına iye boladı. Usı múnásibet penen texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın zamanagóy talaplar tiykarında jetilistiriw, onıń ilimiy-metodikalıq tiykarların islep shıǵıw hám ámeliyatqa engiziw áhmiyetli ilimiy-pedagogikalıq mashqala sıpatında kórinedi. Bul izertlewdiń aktuallıǵı da texnologiyalıq bilimlendiriw imkaniyatlarınan nátiyjeli paydalanıw arqalı oqıwshılardıń kásiplik kompetenciyaların rawajlandırıw hám olardı sanalı kásip tańlawǵa tayarlaw zárúrligi menen belgilenedi.

Metodologiya. Bul izertlewdi ámelge asırıw barısında, dáslep, texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın jetilistiriwge baylanıslı pedagogikalıq, psixologiyalıq hám metodikalıq ádebiyatlar ilimiy jaqtan tallandı. Sonday-aq, jergilikli hám sırt elli ilimpazlardıń ilimiy kózqarasları, normativlik-huqıqıy húJjetler hám zamanagóy bilimlendiriw koncepciyaları úyrenildi. Izertlewdiń metodologiyalıq tiykarın sistemalı qatnas, kompetenciyalıq qatnas, iskerlikke baǵdarlanǵan bilimlendiriw hám shaxsqa baǵdarlanǵan pedagogikalıq texnologiyalar quradı.

Bunnan tısqarı, ilimiy izleniw dawamında teoriyalıq hám empirikalıq izertlew metodlarınan kompleksli paydalanıldı. Sonıń ishinde, ilimiy dereklerdi tallaw, salıstırmalı salıstırıw, ulıwmalastırıw hám sistemalastırıw usılları arqalı kásipke baǵdarlawdıń házirgi jaǵdayı úyrenildi. Sonıń menen birge, baqlaw metodı járdeminde texnologiya sabaqlarında qollanılıp atırǵan kásipke baǵdarlaw usıllarınıń nátiyjeliligi bahalandı.

Sonday-aq, alınǵan maǵlıwmatlardı qayta islew hám ilimiy juwmaqlar shıǵarıwda analiz hám de sintez metodlarınan paydalanıldı. Nátiyjede texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın jetilistiriwge tásir etiwshi faktorlar anıqlandı hám olar arasındaǵı óz ara baylanıslılıq ashıp berildi. Nátiyjede, izertlew nátiyjelerin ulıwmalastırıw tiykarında texnologiya bilimlendiriwi procesinde oqıwshılardıń kásiplik qızıǵıwshılıǵı hám kompetenciyaların rawajlandırıwǵa xizmet etiwshi ilimiy-metodikalıq usınıslar islep shıǵıldı. Solay etip, qollanılǵan metodlar izertlew maqsetine erisiw hám mashqalanıń teoriyalıq hám ámeliy táreplerin sáwlelendiriwde úlken áhmiyetke iye boldı.

Nátiyjeler. Izertlew dawamında texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasınıń házirgi jaǵdayı tallanıp, onıń nátiyjeliligine tásir etiwshi tiykarǵı faktorlar anıqlandı. Bárinen burın, texnologiya pániniń ámeliy baǵdarlanǵanlıǵı oqıwshılarda túrli kásiplerge qızıǵıwshılıq oyatıw hám olarda dáslepki kásiplik túsiniklerdi qáliplestiriw ushın qolaylı pedagogikalıq imkaniyat jaratatuǵını belgili boldı. Biraq, ayırım jaǵdaylarda sabaq processlerinde kásipke baǵdarlaw jumısları sistemalı túrde shólkemlestirilmegeni sebepli bul imkaniyatlardan tolıq paydalanılmay atırǵanı baqlandı.

Sonday-aq, ilimiy derekler hám aldınǵı pedagogikalıq tájiriybelerdiń analizi nátiyjesinde kásipke baǵdarlaw nátiyjeliligi oqıwshılardıń ámeliy jumısqa tartılıw dárejesi menen tikkeley baylanıslı ekenligi anıqlandı. Atap aytqanda, joybar tiykarında shólkemlestirilgen sabaqlar, konstruktorlıq jumıslar, modellestiriw hám óndiris processlerine baylanıslı tapsırmalar oqıwshılardıń kásiplik qızıǵıwshılıǵın sezilerli dárejede rawajlandıratuǵını belgili boldı. Bunnan tısqarı, bunday jumıslar oqıwshılardıń erkin qarar qabıl etiw, mashqalalardı sheshiw hám dóretiwshilik pikirlew kónlikpelerin de qáliplestiredi.

Tallawlar nátiyjesinde texnologiya sabaqlarında zamanagóy málimleme-kommunikaciya texnologiyaları, sanlı platformalar hám virtual modellestiriw qurallarınan paydalanıw kásipke baǵdarlaw procesiniń nátiyjeliligin arttırıwı anıqlandı. Sonıń ishinde, sanlı qurallar arqalı oqıwshılar zamanagóy kásipler, miynet bazarınıń talapları hám innovaciyalıq texnologiyalar menen jaqınnan tanısıw imkaniyatına iye boladı. Nátiyjede olardıń keleshektegi kásiplik jumısına bolǵan motivaciyası artadı.

Bunnan tısqarı, texnologiya páni muǵallimleri, ata-analar hám óndiris kárxanaları arasında birge islesiwdiń jolǵa qoyılıwı kásipke baǵdarlaw sistemasınıń áhmiyetli quram bólegi ekenligi anıqlandı. Ásirese, kárxanalarǵa ekskursiyalar shólkemlestiriw, qánigeler menen ushırasıwlar shólkemlestiriw hám ámeliy seminarlar ótkeriw oqıwshılardıń kásipler haqqındaǵı bilimlerin bayıtıwǵa xizmet etedi.

Alınǵan nátiyjeler tiykarında texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlawdıń jetilistirilgen modeli islep shıǵıldı. Bul model motivaciyalıq, kognitivlik, ámeliy-háreket hám refleksivlik-bahalaw komponentlerinen ibarat bolıp, olardıń óz ara integraciyası oqıwshılardıń kásiplik kompetenciyaların izbe-iz rawajlandırıw imkaniyatın beredi. Sonıń menen birge, modelde oqıwshılardıń individual qızıǵıwshılıqları, qábiletleri hám miynet bazarı talapların esapqa alıw tiykarǵı princip sıpatında belgilendi.

Ulıwma alǵanda, izertlew nátiyjeleri texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın zamanagóy pedagogikalıq qatnaslar tiykarında shólkemlestiriw oqıwshılardıń sanalı kásip tańlawına, kásiplik ózin-ózi belgilewine hám keleshektegi miynet iskerligine tabıslı tayarlanıwına xizmet etetuǵının kórsetti. Nátiyjede texnologiyalıq bilimlendiriwdiń kásipke baǵdarlawshı imkaniyatları sezilerli dárejede keńeyiwi hám bilimlendiriw sapasınıń artıwı támiyinlenedi.

Talqılaw. Izertlew nátiyjeleri texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın jetilistiriw zamanagóy bilimlendiriwdiń áhmiyetli baǵdarlarınan biri ekenligin kórsetti. Bárinen burın, texnologiya páni óziniń ámeliy xarakteri menen basqa pánlerden ajıralıp turadı hám oqıwshılardıń kásiplik qızıǵıwshılıqların qáliplestiriw ushın keń imkaniyatlar jaratadı. Sol sebepli usı pán sheńberinde shólkemlestiriletuǵın kásipke baǵdarlaw jumısları oqıwshılardıń keleshektegi kásiplik jumısın sanalı túrde

tańlawına xızmet etedi. Izertlew dawamında anıqlanǵan nátiyjeler texnologiya sabaqlarınıń tek ǵana bilim beriwshi emes, bálki kásiplik baǵdarlawdı támiyinlewshi áhmiyetli pedagogikalıq qural ekenin tastıyıqladı.

Sonday-aq, alınǵan nátiyjeler E.A.Klimovtıń kásiplik ózin-ózi belgilew haqqındaǵı ilimiy kózqarasları menen sáykes keledi. Ilimpazdıń atap ótiwinshe, shaxstıń kásip tańlaw procesi onıń qızıǵıwshılıqları, qábileti hám miynet iskerliginiń ózgeshelikleri arasındaǵı únleslikke tiykarlanadı. Izertlew nátiyjeleri de ámeliy shınıǵıwlarǵa jedel tartılǵan oqıwshılarda kásiplik qızıǵıwshılıq hám motivaciya dárejesi joqarı ekenligin kórsetti.

Bunnan tısqarı, zamanagóy miynet bazarında júz berip atırǵan ózgerisler texnologiya bilimlendiriwi mazmunın turaqlı jańalap barıwdı talap etpekte. Atap aytqanda, sanlı texnologiyalar, jasalma intellekt, robototexnika hám avtomatlastırılǵan óndiris sistemalarınıń rawajlanıwı jańa kásiplerdiń qáliplesiwine alıp kelmekte. Sonıń ushın texnologiya sabaqlarında zamanagóy kásipler haqqındaǵı maǵlıwmatlardı keńeytiw, innovaciyalıq texnologiyalardı oqıw procesine engiziw hám ámeliy jumıs penen integraciyalaw úlken áhmiyetke iye.

Sonıń menen birge, izertlew nátiyjeleri kásipke baǵdarlaw procesiniń nátiyjeliligi mektep, shańaraq hám óndiris kárxanaları arasındaǵı birge islesiwge de baylanıslı ekenligin kórsetti. Ásirese, kárxanalarǵa ekskursiyalar shólkemlestiriw, qánigeler menen ushırasıwlar ótkeriw hám ámeliy seminarlar shólkemlestiriw oqıwshılardıń kásipler haqqındaǵı real túsiniklerin bayıtadı. Nátiyjede oqıwshılarda miynet iskerligine juwapkershilikli múnásibet qáliplesedi.

Demek, texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın jetilistiriw ushın kompetenciyalıq qatnastı keńnen qollanıw, innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalardan paydalanıw, ámeliy sabaqlar úlesin arttırıw hám miynet bazarı talapların esapqa alıw zárúr. Bul faktorlardıń óz ara úylesimliligi oqıwshılardıń kásiplik kompetenciyaların rawajlandırıwǵa, sanalı kásip tańlawına hám keleshektegi tabıslı jumısına bekkem tiykar jaratadı.

Juwmaq. Juwmaqlap aytqanda, texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın jetilistiriw búgingi bilimlendiriw sistemasınıń tiykarǵı wazıypalarınan biri esaplanadı. Sebebi, zamanagóy miynet bazarı sharayatında jaslardıń kásiplik qızıǵıwshılıqları, qábileti hám kompetenciyaların erte anıqlaw jáne rawajlandırıw úlken áhmiyetke iye bolmaqta. Usı kózqarastan, texnologiya páni oqıwshılardıń ámeliy jumısqa tartılıwı, texnikalıq pikirlewdiń rawajlanıwı hám kásiplik ózin-ózi belgilewine xizmet etiwshi nátiyjeli pedagogikalıq qural sıpatında kórinedi.

Bunnan tısqarı, texnologiya sabaqlarınıń mazmunın zamanagóy óndiris texnologiyaları, sanlı qurallar, robototexnika hám injenerlik elementleri menen bayıtıw oqıwshılardıń keleshektegi kásiplerine bolǵan qızıǵıwshılıǵın arttıradı. Sonıń menen birge, mektep, shańaraq hám óndiris kárxanaları arasındaǵı birge islesiwdi kúsheytiw kásipke baǵdarlaw sistemasınıń nátiyjeliligin jáne de arttıradı.

Solay eken, texnologiya sabaqlarında kásipke baǵdarlaw sistemasın ilimiy-metodikalıq tiykarda jetilistiriw oqıwshılardıń sanalı kásip tańlawına, kásiplik ózin-ózi belgilewine hám miynet bazarında básekige shıdamlı qánige bolıp qáliplesiwine xizmet etedi. Sonday-aq, bul baǵdarda innovaciyalıq pedagogikalıq texnologiyalardı keńnen engiziw, bilimlendiriw mazmunın turaqlı jańalap barıw hám ámeliyat penen integraciyanı kúsheytiw keleshektegi ilimiy hám metodikalıq izleniwlerdiń áhmiyetli baǵdarlarınan biri bolıp qaladı.

Ádebiyatlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 6-sentabrdagi «Professional ta’lim tizimini yanada takomillashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida»gi PF-5812-son Farmoni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi «2022-2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-60-son Farmoni.

3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-158-son Farmoni.

4. Muslimov N.A., Sharipov Sh. S., Qo‘ysinov O.A., Mehnat ta’limi o‘qitish metodikasi, kasbga yo‘llash. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2014.

5. Teshaboyev Z.A., Ahmedov M.M., Hojikarimova G.T. Talim tizimidagi islohotlar. grail of science. 2021

6. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения. 2007.

7. Юсупова-Вельгорская Л.А. Специфика профессиональной ориентации обучающихся образовательных учреждений среднего профессионального образования в условиях перемен. Организационный комитет. 2018.